

autoportret S novelom

ištvan domonkoš

amore et candore

Laslo Temzei, zvani Gladijator, praded Janoša Temzeija, umro je u Londonu, 17. februara 1854. godine, pred zgradom Bank of Englanda, u tridesetoj godini života. Po profesiji je bio mučitelj životinja i izbacivač liz kromi. Budući da je bio čovek ogromne slike, nedeljom bi pred centralnom londonskom klanicom iz opklade dizaio uvis konje li rogatu stolku. Bio je to čovek vesele prirode, pričljiv. Hroničari su zabeležili o njemu da je, uprkos svog mađarskog porekla, engleski govorio bez greške. Bio je ljubimac naroda, koji ga je liz milošte zvao Strong Džon. Oca, majku, nije poznavao. Odrastao je u štali izveznog budimskog barona Kolomana Husara de Husara, a progovorio je sasvim kasno, kada je već bio napunio devet godina. Baron, konj, hleb, voda. Svega četiri reči, ali su dečaku, kojem je služinčad — zbor njegovog pomirljivog, dvoličnog i kukavičkog držanja, a delimično i zbor toga što je i leti i zimi po štali i u njenoj neposrednoj okolini trčkario u mantiji načinjenoj od grube vreće — nadenu na nadimak Malli Mantijaš, te četiri reči bile su sasvim dovoljne. Svoju odecu načinio je sam, isekavši srpop na dnu vreće okrugli otvor, malo veći, kroz koji bi mu prošla glava, a zatim se istrane još dva manja otvora za ruke. Vireo bi pritegao oko struka kaišem od biliča. Šišati se nikad nije htio; dugacka masna kosa, koju je s jeseni i zimi, kao i u proleće, mazao kožurom od slanine, da ne bi prokišnjavala, padala mu je na ramena, isprečavajući na taj način da gruba latica njegove mantije povredi kožu na vratu. Donji več nije nosio, predodžbo o gaćima, sedlu i košulji, tim tužnim činjenicama prolaznosti, u ono vreme još nisu dopile do njegove isvesti.

Pal Kujon, zvani Šakati, nastojnik štale, kome su desno ulo otkarili sabljom prilikom jedne tučnjave u krčmi (sve zbog jedne reči), i koji je zatim ovo neverovatno dlakavo parče kože, isušeno na stuncu, natopljeno balsamom sunčevih zraka, sve do svoje smrti (našli su ga, jedne srede, u ataru na dnu jednog turškog bunara) čuvao u svojoj duvankesi od jelenske kože, koja je više nalikovala na prostranu torbu...

Miška Tisai, zvani Sataraš, proturečni drugar Pala Kujona, Šakatog, dvorski špijun barona Kolomana, koji se nije libio da baci oko na baroniku Husar de Husar, milostivu gospodru Francišku, rođenu Halapolo de Sivoš, koja je svoje južnobavarsko poreklo...

Ona je noću, gola kao od majke rođena, sedela u barokno ukrštenom, srebrom-zlatom loptičenom sedlu ispred svog špineta, pod ogromnim venecijanskim lusterom, u svečanoj dvorani, u prizemlju, pred otvorenim prozorima... i možda je izlišno posebno naglasiti da je odluka pravosnažna, te da gore pomenući zakon (§ 78.) to određuje na osnovu jedinstvenih principa, ukratko, obavezan je da protiv predloga istupi protivpredlozima, umanjujući na taj način izglede onih drugih.

Ukratko: Miška Tisai, zvani Sataraš, bio je šćućuren pred otvorenim prozorima, iskriven u jednom žbunu gledičije, i suprotno svojoj odluci, što je u ovom slučaju veoma važan i nimalo zanemarljiv činilac, pogotovo što ništa drugo druge vrste... uostalom, na tegobinom položaju posluže u dvorcu, ukratko, svih onih koji nedeljom nisu prisutni u kapeli, da bi saslušali propoved velečasnog gospodina Keljhešija, te s njenim moralnim poukama... a potom i radnim danima, u minnim večernjim časovima, kada polja, zamak, dvorac, na nekoliko časova nestaju, pod okriljem noći, u mirnom porodičnom spoljstvu, sveto pismo, raspeće, porodica na okupu itd., talkvi, dake, ima da budu u svemu isprečeni, podrazumevajući i svakodnevne poslove, na osnovu odredaba kaznenog zakona, kao momenti ključne važnosti, ima da se izdvoje iz brojnjog tabora običnih smrtnika, ima da se bace u vlažne, mračne dušegupke, u kojima se kreće samo promaja, u onu barutanu bez prozora pod temeljima četvrtog bastiona, a prethodno ima da im se oduzmu kaiševi, isandale, kresiva, noževi, opasaci, duvankese...

U to vreme širom Severne i Istočne Evrope vladala je čica zima. Mestimčno je padao sneg, duvali su neobuzdani vetrovi i repom od mraza, ali Miška Tisai, zvani Sataraš, nije napuš-

tao žbun gledičije, iako je trnje (ovo stavljamo na glasanje) sve dublje prodiralo pod njegovu kožu, tako da je naposletku tamnocrvena krv sve žustrije štrcalla liz rama na mrko ušavljenoj koži obraza, ruku, nogu i čela, koje su nastale, odnosno, koje su trnje probijene, a njegove oči, od gubitka krvii i čistog orgazma začinjenog ledenim vetrom, sve više su se iskolačile, kada se iz daljnje, iz dubine vremena i večne noći oglašilo, tako reći, ruanje. Baronica Franciška, rođena Halapolo de Sivoš, podigla je glavu i ustala.

Njene grudi bejahu povelike i poput guščijeg perja bele. Prvovazredna stimulativna sredstva.

Njen stomačić, kao zavejani brežuljak, s udolinom u podnožju, koja se dimi.

Njene butnine.

Njeno dupence.

A onda puk...! puk-ne onaj određeni piš...

U međuvremenu su Pal Kujon Šakati, Karolj Galvan Buljina, Šoma Zaturecki Rakijaš, Balaž Segeš Blažen, Janoš Vajsmiller Demba i Silard Grajfeštajn pod stoletnom bukvom bili upravo u toku tamošnjih aktivnosti, čiji je uticaj bio od odlučujuće važnosti na događaje koji su već bili na pragu.

Gorela je vatra, a zvezde su poput crvenih pupoljaka sletele na grane stare bukve. Jelenovo srce su već ranije prostreljili, tako da je njegovo plemenito kucanje do sada prestalo. Krvali ve oštice noževa na rogovištu šumskog cara...

Odrpani, izgladneli beskućnici, krivolovci, sasvim pomahnuti od ciće zime, komadali su svojim sevajućim nožekanjama ustreljenog jelena. Dešo su izvršili s predumišljajem. Izrazili su nadu da ih zbog istog neće sustići kazna. Podigli su svoje stišnute pesnice ka nebū. I Mali Mantijaš se motao medu njima, dotičući s vremenom na vreme svojim ljubičasto-smrznutim usnama krvave komade mesa koji su se pušili na snegu.

Poseao je vidno napredovao. Rogata životinja beše satarom po sredini raspolučena i pred nama se ukaza unutrašnji srce-pluño-crvaro-želudačni univerzum lisan svoje svršišodnosti.

Na okolnosti pod kojima je ubistvo izvršeno još ćemo se vratiti.

Za sada je na dnevnom redu još uvek: razno.

Sneg i krv. Damar žile kucavice. Rupa na srcu. U daljinu laju psi, komadi mesa koji se puše na snegu, krvave vreće, mokre čizme, rane koje brije od mraza.

Otpori koji se javljaju protiv tendencija ove vrste, po opštem mišljenju, jesu posledice određenih običaja, koji, međutim, suprotno opštem uverenju, imaju sasvim konkretnе odnose, skoro neprimetne, skoro... tako ni suprotno od toga ne može da bude istinito, zavisan odnos, koji se, hteli mi to ili ne, ionako formira sam od sebe unutar većih jedinica, ne ugrožava autonomnost delova koji raspolažu individualnim karakteristikama...

Mali Mantijaš se sada nadnosi nad creva bačena u sneg. Obratimo samo pažnju: svoje smrznute ruke, prljave, gura najpre medu creva koja se fintenzivno puše i greje ih na taj način nekoliko minuta, zatim izvlači nož i pogledavši podmuklo levo i desno, raseca krunpni želudac...

Neko dolazi. Užas je ogroman. Zaledene grančice ciliču.

Pred vrhove isukanih sablji naposletku istupi Mačika Vig zvani Odmetnik, Ciganin-skitnica, s frulom, čija glava, ucenjena u sedam varmeda...

On se, pak, ovako obrati:

»Snage li zdavrila, o, gladni i tužni Mađari!«

Na što ostali ovako odgovoriše:

»Pnidli bliže, ne čujemo šta zboriš, al' govor tvoj nek ne bude neobuzdan.«

Ali Mačika Vig, Odmetnik, nije stigao sam, doveo je on sa sabom i Esmeraldu, mladu Ciganicu vatrene krvu, koju je usred gromoglasnih vršsaka Mali Mantijaš upravo smotao pod sebe, koji se od pojave do tada sasvim nepoznate siče koja je zavladala njegovim telom, kao i od Esmeraldinih vršsaka, toliko prestavrio da je sklopiljeni očiju, upravivši golu šiju prema nebesima, i oduprevši se svojim bosim stopalama o stablo jedne stoletne, još uvek dobro držeće bukve, i poput kakvog jarbola u oluj, stenjačio je s Esmeraldom pod sobom, koja je pak, smesta... tako da, dok je šačica krivolovaca stigla do njih s isukanim sabljama, nisu mogli ništa da učine, pa su upravo zbog toga sa žaljenjem i bolom, pisujući gadno konstatovati da ih je Mali Mantijaš preduhitrio. Stali su, dakle, u vojnički red pred Esmeraldu koja je ležala na opaklijim, strpljivo, jedan po jedan bi joj prilazili te se okoristili njenim već drhtavim telom, obavijenim u zelenkaštu paru znoja.

I tada nasne na njih nekakav lukav narod u plavim trikotima, krunpog rasta, kukačkih nosilina, sav bradat, relativno mirne naravi (ne bi se moglo reći — miroljubiv, ali kočoperan tim više), relativno čutljiv, kovrdžav, te ih jednog po jednog posebno, i Esmeraldu, kao i Mačiku Vigu, Odmetnika, čiju su frulju prethodno bacili u vatru.

Dula Revicki, Janoš Vajda, Endre Adli, Attila Jožef, Laslo Nađ i još mnogi drugi nevinio nastradaše, sasvim neupadljivo.

U to vreme bio je već mrtav i Miška Tisai, zvani Sataraš, u žbunu gledičije. Eksperti su naknadno pronašli više od tri stotine šezdeset i pet trnova u njegovom telu.

Bal je mogao da počne. Baron Koloman Husar de Husar i njegova supruga Franciška, rođena Halapolo de Sivoš, poslužili su zvanice bavarskim bronzanim bobicama. Svi, brokati, kri-noline, somoti. Vertikalne baronice, vodoravni baroni i prinčevi, svi u toku otvorenih razgovora.

Razmenjujući mišljenja za vreme svog boravka.

Ali na kraju otvorenih, prijateljskih razgovora, priključiše svemu jedan dodatak od nekih tridesetak redaka, kao i dva kraća poglavljia o knivolovcima, koji su se pomoću kamenica, isukanim sabljama, pa i vatrenim oružjem, hrabro odupirali, usled cega se razvilo nekakvo ...

Jedini koji je preživeo ovaj slučaj, možda je i izlišno posebno naglasiti, bio je Mali Mantijaš. Neposredno nakon što je započet divljački, nemilosrdni pokolj, Mali Mantijaš je potrcao i trčao je sve dok nije stigao do dvorca, tačnije rečeno, do Miške Tisajai, Sataraša, koji je krvario u žbunu gledičije. Saslušao je njegove poslednje reči, koje je izgovorio nekoliko puta: Trn! Trn! itd., te ga je nakon ovog srdačnog razgovora u atmosferi prijateljstva mapustio, ulknutog-ukočenog. Uskočio je kroz prozor svećane dvorane u prizemlju dvorca, tačno pod ogromni venecijanski lustar od olovnog kristala, zatim se ispravio i temeljito osmotrio baroniku. Dok je osmatrao, mantija se počela na stomaku uzdizati, naborati, zavrtili.

Franciškine su se oči natopile suzama.

Sakrila je Malog Mantijaša u svojoj sobi, i za svega trikratka dana, nakon što je ishvatišta da dete, iako je napunilo šesnaest i po godina, ne ume da govori, obogatila je njegov rečnik sledećim rečima:

svet
ocean
Engleska
dlaka
koža
gore
dole

Nakon toga, uputila ga je u svet. Stigavši u Englesku, Mali Mantijaš se prekvalificirao i promenio ime. Postao je junak ulice kome su i ljudi koji su saobraćali u karucama pljeskali kada bi započeo da muči odabranu žrtvu.

Radio je s hrtovima. Isključivo s hrtovima. Tačka, koju je on sam nazvao Oplakivanje hrtova, bila je nadaleko poznata i omiljena među hiljadama ljudi. Suština predstave je bila u tome, a to beše ujedno i tajna uspeha, da se za razliku od ostalih mučitelja životinja, koji su po javnim trgovima mučili mačke, golubove, guske, patke, i to za sitne pare — Janoš Temzei prihvatio mučenja hrtova. I da dodamo odmah i to: BESNIH HRTOVA, štaviše, potpuno sam, bez pomoćnika. Mogao je to da čini jer je imao izvanrednu moć zapažanja, pomoću koje je, navodno, životinji gledao pravu u dušu. Hrtovo uho, hrtov rep, za Janoša Temzeija behu otvorena knjiga.

Pre početka predstave obično bi pred izabranog hrtu bacio presnu džigericu, i tek nakon što bi je životinja pohlepolo pojela (u međuvremenu bi se sakupila i publika) predstava je mogla da počne.

Imajući u vidu osetljivost naših čitalaca, ovoga puta nećemo ulaziti u detaljan opis predstave. Zadovoljićemo se navodenjem završnog, najuzbudljivijeg, najčudesnijeg dela.

Krvavom, oslepljenom psu, koji je suludom strpljivošću lišen života, ušiju, repa, određenih unutrašnjih organa, na kraju predstave, jednim jediničnim, dobro odmerenim potezom bodeža, i to otpozadi, kroz otvor debelog creva, bilo bi probodeno srce.

Nakon toga, Oplakivanje hrtu moglo je da počne.

S mađarskog preveo Arpad VICKO

proza polja

kiša

dragi bugarčić

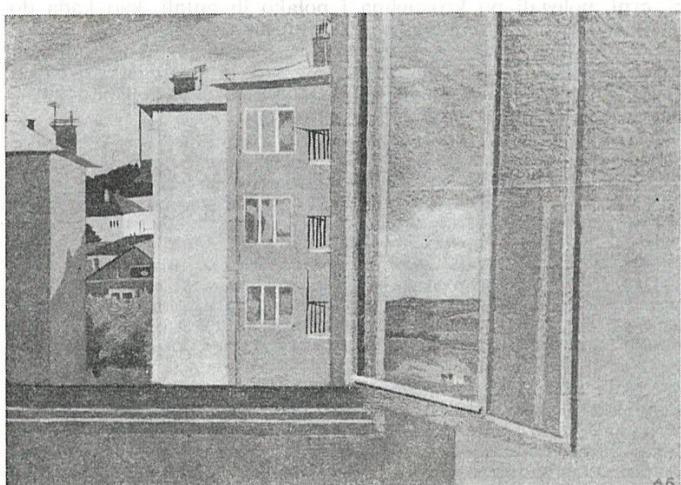
Danima je padala kiša u nemačkom gradu Švebiš Gmünd, u oblasti Baden Virtemberg. Srna, pa i Plavoj Sini, činilo se da nema nikakvog sredstva protiv nje, da ništa ne može da joj se suprotstavi, čak niti ljudska maštta. Plava Srna je sedela iza prozora po čijem je staklu kiša lila i šumela, i zamišljala, gledajući prema okniima kroz trepavice, kao kroz suze, da li šumiranje nema, da je napolju vreme mirno i sunčano, ali, ipak, tih dana od kiše nije bilo spasa. Uvukla se ljudima pod kožu, u misli, a svojim mirisom u nozdrve. Meštani Gminda i stranci koji su tu boravili na privremenom radu — u samom gradu ili okolnim selima — počeli su da kijaju i počesto iz džepova i torbi da vadite maramice.

Plava Srna je dobila kijavicu. Disala je kroz zube, pri čemu bi blago otvorila usta, kao da je zaustila da kaže nešto, prošitala nešto nerazgovorno i zažurnila pre no što bi se težak uzdah, kao oluja, oteo iz nje. Disala je kroz zube. Usne su joj bile rumene i malkarmilinsane i onda kad a je bila u stanu sasvim sama, a ne samo kada je očekivala posetu. U vreme tih dugih kiša, što su donosile i bolest a ne samo kvavile obuću, Plava Srna je stanovala u Uferstrase. Kuhinja u stanu bila je slična u njoj je uvek gorelo, i jedino tu, kada bi se vrata zatvorila, kiša se ne bi čula, pa se tamo devojka osećala bezbednom, sakrivenom od kišnih kapi koje su — kada bi ih Plava Srna posmatrala kroz prozor dnevne sobe — činilo se, imale i oči i videle sve što se zbiva u malom stanu u Uferstrase.

Kada je Plava Srna bila doputovala iz Beograda i iz voza izšla na malii Banhof, u prvi mah ne opažajući nijednog železničara ili osobu koja bi imala bar neku vezu s prugom, železnicom i tim stvarima, zasleplio ju je sunce, a onda, posle nekoliko koraka, s velikom putnom torbom ušla je u senku, i tek tada je primetila da joj srce žestoko bije, da ju je uhvatila panika i da zbog toga steže ručnu torbu a dlanovi joj se znoje. Kada je torbu — pošto je prošla kroz stanični hol — spustila na tle, nije se usuđivala da pogleda svoj vlažan, numen dlan, jer je osećala bol u njemu, kao da je do pre nekoliko časaka njime držala žeravu. Prema gradu, koji je od Banhofa počinjao, gledala je napregnuto kroz trepavice i znoj. Misnila je na komadić papira s ispisanim adresom, njome su joj sve misli bile zaokupljene, u glavi joj je zvonično »Vajzenštajnerstrase, Vajzenštajnerstrase, i vrtelo joj se pred očima. Iako je znala priličan broj nemačkih reči, nije se usuđivala da se raspita o toj ulici, držeći onu torbu, mada nije znala u kom smjeru da se uputi. Nije ni slutila, dok je prolazila kroz toliko ulica, da je prošla i kroz Uferstrase pre nego što je stigla na adresu naznačenu u pismu poslatom njoj u Beograd, nekoliko sedmica ranije, kada nije mogla preko noći oka da sklopi, jer je maštala o velikom putu po Evropi, u Zapadnu Nemačku. A ko bi se u tom času dosetio da tamo, u magli, postoji Uferstrase?

Plava Srna je po stanu hodala bosonoga, u papučama što su, pri kretanju, šumele slično kiši, kao da ih je kišetina bila donela sedam dana ranije, kada niko u Gmündu i okolini nije ni slutio da će se ona pretvoriti u grozomornu večnost. Tako su je meštani i stranci nazivali posle sedmog dana, pošto ih se činilo — bio je u plitanju strah — da ih kiša što sipi i pljušački ispiraju mozak.

Plava Srna se po stanu kretala bosa uprkos kijavici, zbog koje su joj plavo-zelene oči suzile, i toga što je disala kroz zube i govorila kroz nos, koji joj je bio natečen, a bela kost (hrskavica) uočljivija, mada je devojka na nos nanosiša mnogo pudera i pri ispitivanju lica u ogledalu iskretala glavu da bi od svog pogleda sačinila sopstveni ružan nos, ili njegov neskidan oblik bar ublažila. Hodala je na prstima i šmrkala, i u šaci držala maramicu, isklrijena u »Kopu« ili »Merkuru«, supermarketima, kuda je odlazila svakog petka i po samouslužagama gurala metalna kolica, toliko nalič dečijim da Plava Srna, dok je kupovala, nije mogla da se otme pomisliti da u kolicima čuva bebu, ne-

likovni prilozi na stranama: 15, 17, 21, 29 i 33, Andelka Bojović